

je število učencev začetkom šolskega leta večje, nego ob sklepu leta. — Nastane vprašanje, katero število je merodajno? Ali se mora pri določitvi petletnega povprečnega števila učencev upoštevati največje ali najmanjše število v vsakem posameznem letu upoštevane petletnega razdobja?

Upravno sodišče je dolgo časa zastopalo mnenje, da se sme pri določitvi števila učencev upoštevati samo zaključke šolskih let, pozneje je svoje pravno naziranje izpremenilo in uveljavilo načelo, da je upoštevati vedno večje število učencev tekom vsakega šolskega leta.

Ako preračunamo povprečno število učencev po zaključkih posameznih šolskih let, ne upoštevamo tistih učencev, ki so tekom leta izstopili iz šole. Povprečno število, ki ga preračunamo na podlagi zaključkov šolskih let, podaja povpreček najnižjega števila učencev, ne pa povpreček vseh učencev, ki so obiskovali šolo.

V število učencev vsakega posameznega leta je všteti tudi tiste učence, ki v šolskem letu še le vstopijo v šoloobvezno starost, dalje tudi tiste otroke, ki so tekom leta po končani šolski dolžnosti izstopili iz šole. Nasprotno naziranje je pomotno in brez pravne podlage, zakaj za pouk otrok se mora skrbeti dotlej, dokler so otroci dolžni hoditi v šolo. Za pouk mora biti poskrbljeno tudi v tistem letu, ko vstopi otrok v šoloobvezno starost, oziroma ko izstopi iz te starosti. — Upoštevati se morajo torej vsi otroci, ki so bili v vsakem posameznem letu merodajnega petletnega razdobja dolžni hoditi v šolo. (Razsodba upravnega sodišča z dne 12. maja 1911, št. 5470, B. št. 8246, in z dne 26. oktobra 1911, št. 1141, B. št. 8496).

Za ustanovitev šole, oziroma za določitev upoštevne števila učencev so merodajne dejanske razmere v petletnem razdobju pred ugotovitvijo potrebe nove šole. Izpremembe, ki nastanejo šele po preteku ugotovljenega petletnega razdobja, ne prihajajo v poštev.

Za ustanovitev nove šole merodajni moment se namreč ne sme na ta način ugotoviti, da se dožene individualno tiste otroke, ki bodo svoj čas obiskovali novo ustanovljeno šolo; podlaga za ugotovitev potrebe nove šole je temveč število učencev, ki se je dognalo v preteklem petletnem razdobju. Zakon domneva, da bo ostalo število šoloobveznih otrok tudi v prihodnosti približno tisto, kakor se je dognalo v daljšem razdobju pred ugotovitvijo v razdobju, ki je navadni fluktuaciji prebivalstva podvrženo.

Ako zakon določa, da se mora javna šola ustanoviti, kjer se nahaja po petletnem povprečku vsaj 40 šoloobveznih otrok, je pač samo po sebi umevno, da treba pri preračunavanju števila otrok upoštevati samo tiste dejanske razmere, ki so obstajale v določenem petletnem razdobju glede šoloobvezne starosti, prebivališča in drugih merodajnih podatkov šolskih otrok. — Ako bi upoštevati izpremembe, ki se pojavijo šele po preteku petletnega razdobja, ne bi imeli več petletnega povprečka, ki ga zahteva zakon. (Razs. upr. sodišča z dne 14. junija 1905, št. 6683, B. št. 3634).

Dr. B. S.

## Skrb za naraščaj.

Ko gospodari na frontah smrt, po-habljenost in ginevanje, je istočasno prizadeto ljudstvo doma ter je ovirano v svo-

jem stremljenju po izravnavi vojnih posledic. Vojna še ni končana, a vendar se kažejo njene strahotne posledice v vojujočih se državah. Zato ni nič čudnega, da je postalo vprašanje o krepkem zarodu po vseh teh državah najbolj pereče. To vprašanje se bavi s tem, kako nadomestiti milijonske človeške žrtve svetovne vojne. Vlade obračajo svojo pozornost zlasti onim odredbam, ki so pripravne, da podžgo zakonske ljudi k večji plodovitosti.

Umrljivost dojenčkov in zanemarjanje nedorasle mladine so žalostna posledica, ki se pridružuje k že obstoječim okolščinam, kakor pomanjkanje živeža itd. V zadnjih letih se je pojavilo skoraj povsod nazadovanje porodov. Da se prepreči nadaljno padanje porodov, to je največja skrb sociologov. Ali kako naj se to izvede, to je ono težko vprašanje. Na Francoskem so priporočali sociologi že davno pred vojno večjo plodovitost, ali dosegli niso niti najmanjšega uspeha. Ali bo v drugih državah kaj drugače? Plodovitost ni nagon, ki se pojavi kar na povle, temveč odvisna je od socialnih razmer. V deželah z nizko kulturno stopnjo se ljudje bolj množijo, a zato je tudi umrljivost velika; v deželah z višjo kulturo je plodovitost manjša, a obenem tudi umrljivost.

V dunajskem občinskem svetu se je 18. p. m. razpravljalo o umrljivosti dojenčkov v Avstriji, kjer je baje v vsej Evropi najvišje. Pri enem milijonu dojenčkov jih umrje 200.000 na leto. In kaj se je v okoliščini storilo? Ustanovilo se je par prodajalen mleka za te sirotke z več ali manj posrečenem izidom, izdalo par kart za dovoljenje do tega, ki ga uboge matere s težko zasluženimi denarji zmorejo. Vse to pa ima znamenje neke »dobrodelne« naprave, milostne »ponižnosti« dam in »žrtvovanja« — ne pa izvedbe socialne dolžnosti in samoposredni umevne vršitve za človeško celokupnost v korist vzdrževanja in pospeševanja njega naraščaja — najmanj pa je to pečat humanitete.

Vse to pa je še pred vojno močno vznemirjalo podjetniške kroge in socialne politike. Vojna je to vznemirjenje seveda še pomnožila, kar jasno kaže razprava v pruskem deželnem zboru. Govorniki raznih strank so hipoma odkrili svojo socialno vest. Priporočali so kot najboljši sredstvo za omejitev porodov uspešno varstvo za matere in dojenke. Prav tako važne so se jim zdele boljše stanovanjske razmere in pa takšne razmere za delavstvo, da bo v stanu plačevati boljše stanovanja. Dalje so izjavljali, da priznava vlada popolnoma veliko važnost večjega varstva za matere in dojenke. Glavni vzrok padanja porodov pa vidijo v popolnoma izpremenjenem pojmovanju zakona in otroškega blagoslova, ker smatrajo zakonski ljudje otroke za neugodno breme.

Vsi ti govorniki se pa niso dotaknili varstvenih vzrokov teh pojavov, šele socialno demokratični govornik Hirsch je govoril v tem oziru. Hirsch je dejal, da je korenina tega zla v gospodarskih razmerah. Dohodki prebivalstva so se res povisali v zadnjih desetletjih, a podražili so se obenem tudi vsi življenski pogoji. Pri delavskem razredu vpliva močno tudi vedno večji obseg ženskega dela. Skrbeti je torej treba za to, da se povisja zaslužek mož, potem ne bo treba delati ženam, in opravljale bodo lahko svoj poklic, določen jim od prirode. Ker je prav gotovo izključeno, da se omeji žensko delo, zato je treba več socialne politike, nadziranja stanovanj, varstvo dojenčkov, strogo nadziranje družin, ki sprejemajo otroke na rejo, pomoč nosečim ženam itd. Pri ženah imo-

vitih krogov igra veliko vlogo pri omejitvi porodov komodnost in napredujoča nenravnost.

Dojenček potrebuje poleg mleka tudi primerno vzgojo in skrbnost, svetlobo in zrak. Skandalozna in nezdrava stanovanja po zanemarjenih ljudskih kasarnah pa podavijo morda še več otročičev, kot pa samo pomanjkanje materinega in drugega mleka. Pomanjkanje v preživljanju pri nosečih delavkah ter težko delo v industrijskih podjetjih pa občutno vpliva pri razvoju otrok v materinem telesu. Ko ginevajo žene in izmzgavajo svoje moči, ginevajo in pešajo tudi otroci doma.

Večji otroci so pa še manj pod nadzorstvom kot sploh. Oče na bojišču ali pa pri 12-urnem delu, mati istotako ali pri delu, ali pa pol dne izven doma, ko leta za živili krog prodajalen in ure in ure čaka, da dobi ono bore malo živeža za hrano. Nerazumljiva modrost z zapretjem šol in poldnevnikom poukom je tudi v zvezi, da šoloobvezna mladina pohajkuje in v teh važnih časih čas zapravlja.

Ne upoštevajoč nedostatke že pri večji mladini, ki se izprija zaradi pomanjkanja nadzorstva po starših in svoje zdravje kvari na vse mogoče načine, pridejo policijske odredbe posebno pri šolskih, osobito pri lačnih, katerih število ni majhno, do neveljave, istotako tudi policijski zapor in sodne obravnave. Tukaj je na mestu samo: lakoto utolažiti in deco v njenem prostem času spraviti korporativno pod nadzorstvo! Pa ne kot za kaznen ali omejenosti v njih prostosti, temveč kot v ljubkem občevarju z njimi. Teh par naprav pa ne zadostuje. Brezplačna jed šolskih otrok in njih oskrbovanje je koristnejše nego tisoč paragrafov; le tako ravnanje uspešno odvrne otroke od preteče propalosti, ko vojna indirektno grozi ravno nižjim slojem.

Dejstvo dokazuje, da ako je kje kaj dobre volje in energije, se da lahko in uspešno storiti mnogo. Ko se deluje v korist vseh naprav, naj se ne prezre, da je tudi tu temelj naprave, katere sad bi obilo obrodil. Pravilno vzgojevanje mladine in reševanje ubogih otrok je naloga, preko katere se ne sme. Dokler pa otrok strada in trpi pomanjkanje, do tedaj so pa paragrafi in odredbe kakor žarek v vodo.

Po »Delavcu«.

## Književnost.

### OBVESTILO NAROČNIKOM

#### »ZVONČKA«.

Papir za »Zvončka« je s 6. številko pošel. Nov papir je bil naročen že meseca januarja, a ga do danes še ni. Na naše urganje je došlo od tvornice poročilo z dne 25. maja t. l., da papir odpošljejo v šestih tednih, t. j. sredi julija. Za prevoz papirja se rabi v sedanjih razmerah najmanj 14 dni, torej ne pride naročeno blago v tiskarno pred koncem julija. — Zaradi tega je izključeno, da bi izšla 7. številka »Zvončka« v rednem terminu; zato pa izideta 7. in 8. štev. skupaj začetkom avgusta. — Vladajoče razmere so jačje, nego je naša dobra volja. To naj »Zvončkovi« naročniki prijazno vzamejo na znanje.

Uredništvo in upravništvo.

V »Edinosti« piše A. G. o »Zvončku«: Pred mano leži zadnja štev. »Zvončka« — lista s podobami za slovensko mladino, last »Zaveze jugoslovanskega učiteljstva« — v katerem nahajamo lepo skupino naše tržaške nadbudne mladine, za katero moramo skrbeti sami in edino mi sami vkljub vsem človekoljubnim in mladino-

ljubnim napravam! Zakaj za te malčke, katerih očetje so skoro vsi na bojnem polju, se nihče ne misli resno zanimati. O, to je samo malenkost del našega bodočega roda! — Kam sem vendar zašla! A ta pestra slika, ki jo zrem pred seboj v »Zvončku«, mi je narekovala te trpke, a žal, prerisne besede! Namenila sem se opozoriti svoje tovarišice-matere na ta res preizvrsten list. V njem dobi naša ljudsko-šolska in tudi večja mladina zdrave, tečne duševne hrane na izobilje. — List izhaja že 17. leto in si je kot list te stroke pridobil vso simpatijo občinstva. Z nasladdo ga čitajo tudi odrasli, otroci ga pa sprejemajo kot vsakomesečen dar. V njem najdemo odlične pesnike: Davorinova, Rapeta, Žgurja, Gangla, J. Lebana, Vandota in druge. V pripovednih spisih pa: Cveto-mirskega, Borisova, Trošta itd. Nadalje imamo poučne spise, za temi »pouk in zabavo«, kjer je tudi kotiček g. Doropoljskega. Kratke in zanimive crtice in dogodki, besedne uganke, zastavice v podobah, rebusi, geometrične naloge; vse to je koristno za bolj odrasle otroke, ker jim bistri um, jih navaja k razmišljanju in obenem tudi zabava. V kotiček g. Doropoljskega pa se zatekajo še tako majhni, komaj za šolo godni otroci, kjer opisujejo svoje križe in težave v šoli ali zunaj nje. Ta piše pismo in pripoveduje, da je izgubil dobro mamico, drugi zopet toži kaj sličnega, tretji se veseli kake dobrote itd. Ta kotiček je pravo veselje otroku. Zato tudi čitamo v pismih, da jim je »Zvonček« v pravo veselje in da komaj pričakuje novega zvezka. Ali koliko je otrok, ki še nimajo tega zanimivega lista! Zato opozarjamo starše, da po možnosti store otrokom to veselje in jim naročijo »Zvonček«. Videli bodo, kako ga bodo otroci radi čitali in se veselili slik in drugih zanimivosti. Res, da so časi prerisni in skrbipolni, a vendar je še mnogo družin, ki bi lahko utrpele naročnino 5 K na leto. Saj bo ta denar jako dobro naložen v naši bodoči generaciji.

## Srednješolske vesti.

MIHAEL ZAVADLAL

Dne 12. t. m. je umrl z Zadru naš rojak, dvorni svetnik in nadzornik srednjih šol v Dalmaciji, Mihael Zavادلal. »Narodni List« piše, da je bil pokojnik izvrsten profesor. Napisal je več raznih jezikovnih študij. Kot nadzornik je zahteval red in disciplino, ali dčila ga je dobra nray in plemenito srce. To je odgovarjalo njegovim mehki slovenski naravi. Kjer je mogel, je storil dobro toliko profesorjem, kolikor dijakom. V družabnem občevarju je bil izredno ljubezniv. Srečen je bil, če je mogel komu napraviti uslugo. Bil je dober Slovenec, čutil rodoljubno, a v Hrvatih je videl brate, pa je zato smatral Dalmacijo kot del svoje ožje domovine. Še kot dijak na vseučilišču je bil duša slovenskih dijaških društev. V svoji rodovini je bil najnežnejši in najvzorniji soprog in oče. Odlikovan je bil z redom železne krone III. r. in s komendo sv. Silvestra. Pokojni dvorni svetnik Zavادلal je bil doma iz Gorjanskega. Gimnazijo je absolviral v Gorici, a vseučilišče na Dunaju. Usposobil se je za profesorja klasične filologije, slavistike, pedagogike, filozofije ter nemškega in hrvaškega jezika. Kot suplent je služboval tudi na državnem gimnaziju v Trstu. Leta 1885. je bil imenovan za profesorja v Pazinu, kasneje v Celju, kje rje bil več let šolski nadzornik. Leta 1895. je prišel v Dalmacijo kot ravnatelj gimnazije v Du-

zni, mu je žal dejanja in je voljan pred vso vasjo prositi Vendulko oduščanja. Vendulka pa na drugi strani užije v gozdu med divjimi pastirji toliko strahu, da bi prav rada dala Luki poljub, naj bo, kar hoče, da bi bilo le že enkrat zopet vse dobro. Stari pastir Matovš zato nima mnogo opravka s spravljenjem zaljubljenec: Vendulka poljubi Luko in v splošnem veselju konča opera. —

Kakor ono »Prodane neveste«, tako je tudi dejanje »Poljuba« vzeto iz češkega kmetijskega življenja. Vendar je med njima razlika. Dočim tiči komika »Prodane neveste« v osebah (Kecal, Vašek), v »Poljuba« komičnih postav sploh nimamo, pač pa le komične situacije, kar je zahtevalo docela svoj slog. Smetana ni v dveh svojih operah enak: vsaka je zase nekaj posebnega. V dejanju »Poljuba« so predvsem zanimivi narodni običaji, snubitev, pripovedka o mrtvi materi, ki obiskuje svoje dete, ter pastirška romantika. Delo samo je eno najcelotnejših in enotnejših sploh. Dočim so imele prejšnje Smetanove opere med zaključenimi glasbenimi točkami opleteno prozo, je »Poljub« prva njegova opera, komponirana skoz. Glasba

je prekrasna, sveža, prirajena in popolna, da z nedoljivo silo očara poslušalca. Trdijo, da je bilo tako dejanje kot je prvo »Poljuba«, redkokdaj napisano. Vzrok je iskati tudi neke drugje.

Smetana je »Poljub« napisal že, ko je bil gluhi. Nesreča ga je potrla. Zaupal pa je v lastno moč, delal je z veseljem in dokončal opero tekom pol leta. Dirigirati je, žal, sam ni mogel. Da so na premiero rojaki čakali nestrpno, je razumljivo. Kaj jim je napisal gluhi umetnik? Pod vodstvom Adolfa Čeha je »Poljub« dosegel znamenit uspeh. Že po inerti je ploskanje pričalo o veselju, da je ostal Smetana narodu ohranjen. Bil je to triumf genija nad kruto usodo. Smetana jo je premagal. —

Pri uprizeritvi cikla Smetanovih oper v maju na »Narodnem divadlu« v Pragi sem imel srečo slišati tudi »Poljub«. Glavni dve vlogi sta pe'a dva umetnika odličnih vrlin: Vendulko Kamila Ungrova, Luko znani češki izvrstni tenorist Otokar Mařak. Pripravila sta operi velik uspeh. Pa tudi vsi drugi sodelujoči, zlasti pa mnogoštevilni orkester, so ostali na višini popolnosti, saj je »Narodni divadlo« eno

največjih evropskih gledišč. Dirigiral je šef opere, skladatelj »Psoglavcev« Karel Kovařovic, najboljši Smetanov dirigent.

Ob uživanju nesmrtnih Smetanovih del sem vselej z žalostjo mislil na naše deželno gledišče v Ljubljani, ki je svoj čas — če se ne motim — poleg »Prodane neveste« in »Daliborja« uprizarjalo tudi »Poljub«.\*) Kam smo Slovenci sedaj prišli? Kdo nas je privedel tako daleč? Kje so naše nekdane lepe glediške sezone? — Nekeč bo vojne gotovo konec — z našo zmago! Morda pride do takrat tudi spoznanje. Odprla se bodo vrata našega gledišča svojemu pravemu namenu, in naša dolžnost bo, gojiti Smetano, propagirati uprizarjanje njegovih krasnih del, kar gotovo zasluži!

V Pragi, 20. junija 1916.

Zorko Prelovec.

### MOJI UPI.

Jaz vrtec sem imel krasan. z najlepšim cvetjem nasejan, lepota cvetk je in njih rast le v radost bila mi in čast

A toča se ondan na moč na vrt je vsula moj cvetoč: zdaj strto cvetje je krasno, po njem solzi se mi okó...

Pa saj to vrt ni bil krasan, z dehtečim cvetjem nasejan, to mojih upov bil je vrt, ki zdaj je opustošen, strti!...

Janko Leban.

### Peklo v srcu.

Oh, dolgo, dolgo že je let, kar nosim v srcu jaz — peklo: sicer mi ne verjame svet, ne sluti tega nikedó.

Saj v družbi večkrat se smejim, se šalim, pojem, sviram jaz, da družbo vso razveselim, da gostom vsem je kratek čas.

A kdor bi videl mi v srcu in gledal v njem obup bi moj; kdor moje bi poznal gorje: izjokal bi se nad menoj!...

Janko Leban.